

מוסדות
**דרבי
תורה**

בנשיאות מרן הגאון
רבי אשר וייס שליט"א

שיעור מרן הרב שליט"א

קונטרס שבועי

אגדה

זיעמוד בין החיים ובין המתים
ותעצר המגפה

הלכה

פדיון הבן בשבת

פרשת קורח תש"פ

שנה כ"ב - קובץ כ"ז [תשכ"ה]

יד"ע"י מכון "מנחת אשר"

כל הזכויות שמורות

עריכה והוצאה לאור ע"י
מכון "מנחת אשר"

להפצת תורתו של
מו"ר הגאון רבי אשר וייס שליט"א

רחוב אהרון אשכולי 109
ירושלים

המען למכתבים:
ת.ד. 23170

Email: minchatasher1@gmail.com

פרשת קרח

פדיון הבן בשבת

"ופדויו מבן חדש תפדה" (י"ח ט"ז).

כבוד יקירי

איש תורה דעת וחסד

הר"ר מנחם מנדל הירש נ"י

פאסאיק

הנני במענה קצר לשאלתו.

בתקופה זו של מגפת הקורונה כאשר לפי הוראות השלטונות אסור להתאסף ולהתקבץ כיצד יש לנהוג בפדיון הבן כאשר זמן הפדיון חל בשבת ויסוד שאלתו לפי דברי התרומת הדשן (סימן רס"ט) דהטעם שדוחין את הפדיון עד לאחר השבת ולא נהגו ליתן לכהן חמישה שקלים בערב שבת על מנת שיהא הבן פדוי בשבת, משום שצריך לעשות סעודת מצוה בפדיון הבן, ואי אפשר לעשות את הסעודה בערב שבת שהרי עדיין הבן לא נפדה והאב טרם קיים מצותו, ולעשות סעודה בשבת אי אפשר שהרי אין כל היכר וזיקה בין הסעודה למצות הפדיון שבפועל נעשה מאתמול, ולפיכך תדחה הפדיון עד לאחר השבת.

ובצדק הערת דכיון שבזמנינו בלאו הכי לא יוכל לעשות סעודת מצוה בפרסום דמלבד אב הבן ואמו והכהן לא יהיה שם איש, לכאורה עדיף לתת לכהן את חמשת שקלים מערב שבת כדי שיהיה בנו פדוי בשבת.

אך למעשה נראה פשוט שאין הדבר כן, אלא הלכה קבועה היא שאם חל יום ל"א בשבת דוחין את הפדיון לאחר השבת. אך טרם אבאר טעמן של דברים, צריך אני לפרש ולבאר מה שנראה תמוה בדברי התרומת הדשן.

דהנה לכאורה תמוה לבטל מצוה משום סעודתה, וכי סעודת מצוה מעכבת במצוה, והלא אין כאן אלא הנהגה ראויה ומדת חסידות, ומה שכתב התרומת הדשן שצריך שיהיה היכר ופרסום שסעודה זו משום מצות פדיון הבן היא, ודאי לאו מעיקרי המצוה, וכיצד יעלה על הדעת לבטל מצוה של תורה משום שלימות סעודתה.

פדיון הבן בשבת

אלא שבאמת אין כאן ביטול מצוה כלל, דלא הרי מצות פדיון הבן כמצות מילה, במצות מילה חיוב גמור הוא למול את הבן ביום השמיני, ואב שלא מל את בנו ביום השמיני עבר עבירה וביטל מצות עשה, ד"וביום השמיני ימול בשר ערלתו" כתיב (ויקרא י"ב ג'), אף שעדיין מצווה האב למולו שלא בזמנו. לא כן בפדיון הבן, דבפדיון הבן אין חיוב לפדות דוקא ביום ל"א, דאין יום זה אלא תחילת זמן חיובו וכלישנא דקרא (במדבר י"ח ט"ז) "ופדויו מבן חודש תפדה", ומצותו לפדותו ביום זה אינו אלא משום זריזין מקדימין למצוות, וכבר מצינו שדנו הפוסקים בתחומים שונים, האם עדיף להדר במצוות או להזדרז בקיומן (עיין מנחת אשר בראשית תנינא סימן כ"ו אות ב'). ומשום כן אין פלא כלל דכדי לעשות סעודת מצוה כראוי נדחה את הפדיון ולא נזדרז בקיומה.

ובכל עיקר הנחה זו דמי שלא פדה בנו ביום ל"א לא ביטל מצות עשה אלא שלא הזדרז במצוות ועבר על מה שאמרו (פסחים ד' ע"א) זריזין מקדימין למצוות הארכתי במנחת אשר כללי המצוות (סימן ד' אות ד'), עי"ש.

אך לגבי גוף השאלה האם כאשר בלאו הכי לא עושים סעודת מצוה בפרהסיא עדיף טפי אכן לפדות את הבן בעתו ובזמנו בשבת קודש ע"י נתינת חמשת השקלים לכהן בערב שבת, נראה ברור שאין הדבר כן ואף בתקופה זו יש לדחות את הפדיון עד לאחר השבת, וזאת משום שמלבד הטעם של סעודת מצוה כתב בתרומת הדשן טעם נוסף למה אין לפדות הבן ע"י נתינת מעות לכהן בערב שבת.

וזאת משום שאם יעשו כן לא יוכלו לברך ברכת המצוה, וכמ"ש "אם יברך בע"ש בשעת נתינת המעות אכתי אין בנו פדוי לשמואל, וגם לרב אכתי לא מחייב לפדותו, והיאך יברך וציונו". (מחלוקת רב ושמואל בבכורות מ"ט ע"א בפודה בנו תוך ל' על מנת שיהיה פדוי לאחר ל' ונתאכלו המעות אם בנו פדוי, עי"ש ואכמ"ל).

ובאמת נראה שטעם זה עיקר, ומכריע יותר מהטעם של סעודת מצוה, דאין הסעודות אלא מנהג ומדת חסידות, ועוד דמה שחידש תרומת הדשן דצריך שיהא ניכר שהסעודה קשורה למצוה ודאי אינו אלא חומרא והנהגת חסידות, אבל המקיים מצווה ללא ברכה עובר על דברי חכמים ומבטל מצוה דרבנן ועבירה בידו. ומשום כך נראה ברור ופשוט שזה עיקר טעמו של תרומת הדשן, באמת כתב טעם זה ראשון והוסיף עוד טעם דסעודה, עי"ש.

פדיון הבן בשבת

ובביאור סברת התרומת הדשן דאינו יכול לברך על פדיון הבן לפני זמן חיוב הארכתי במנחת אשר כללי המצוות (סימן כ"ה אות ב') באריכות גדולה, ואכמ"ל.

וטעם זה שייך בכל עת ובכל שעה אף כאשר אין בידנו לעשות סעודת מצוה.

(ומכל עיקר דין סעודת מצוה, לכאורה משמע דצריך עשרה אנשים, וכן פסק הרמ"א בהלכות מילה (יו"ד סימן רס"ה סי"ב) "ונהגו לקחת מנין לסעודת מילה, ומקרי סעודת מצוה", ועיין עוד בדברי הרמ"א (או"ח סי' תקנ"א ס"י) ובסעודת מצווה בשבוע שחל בו תשעה באב, אין לאכול בשר ואין לשתות יין אלא מנין מצומצם, ומשמע דצריך מנין עשרה לסעודת מצוה, ואכמ"ל).

ביקרא דאורייתא

אשר וייס

ב

בתרומת הדשן (סימן רס"ט) כתב לגבי יום ל"א שחל בשבת דאף שאפשר ליתן לכהן חמשה סלעים לפני השבת על מנת שיחול הפדיון בשבת יש לדחות את הפדיון עד לאחר השבת כיון דא"א לעשות את הסעודה בשבת דאין היכר ופרסום שהסעודה באה משום פה"ב ולא משום שבת.

וחידוש עצום חזינן בדברי התרומת הדשן דדחינן מצות פדיון הבן משום סעודתו, וכיון שיש לעשות סעודת מצוה בפדיון הבן וא"א לעשותה בשבת משום דאין היכר ופרסום שזו סעודת הפדיון דחינן את עצם הפדיון עד לאחר השבת, ולכאורה זה חידוש גדול, ומהי"ת לדחות מצוה דאורייתא משום סעודה שאינה אלא מנהג.

והנראה בזה דבאמת שאני פדיון ממילה, ובעוד במילה יש חיוב גמור למול ביום השמיני וכל שלא מל בשמיני ביטל מצות עשה, (אלא דמ"מ עדיין מצווה למול שלא בזמנו), לא כן בפדיון הבן ומשעברו ל' יום ונתחייב לפדות בנו אינו מחוייב לפדותו דווקא ביום ל"א אלא משום זריזין מקדימין ולא להחמיץ את המצוה.

פדיון הבן בשבת

וכך מפורש בדברי הרא"ש בהלכות פדיון בכור:

"ואחר שיהיה בן שלשים יום יפדנו מיד לא יאחר מצותו. כמו שאמרו חכמים ז"ל (מכילתא) ושמרתם את המצות קרי ביה ושמרתם את המצוות אם באת מצוה לידך אל תחמיצנה".

וכך מבואר אף בדברי ספר החינוך (מצוה שצ"ב):

"ואף על פי שאין למצוה זו זמן קבוע דבכל שעתא ושעתא אחר שלשים יום זמנה היא, אף על פי כן חכם לב יקח מצות, ויקדים ויעשה אותן מיד שאפשר לו וחפץ ה' בידו יצלח".

וכך משמע גם בלשון השו"ע (יו"ד סימן ש"ה סי"א):

"ואחר שלשים יום יפדנו מיד, שלא ישהה המצוה".

וזה לכאורה דלא כמ"ש בשו"ת מהר"י אסאד (ח"א יו"ד סי' רס"ב) ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן מ"ג) בשם תניא רבתי (סימן צ"ה) דבפדיון הבן בכל יום ויום שאינו פודה מבטל מצות עשה,

וכ"ה בפסקי הסידור לשו"ע הרב דיני פדיון הבן:

"מצות עשה לפדות כל איש ישראל את בנו שהוא בכור לאמו הישראלית מיום שלשים ולמעלה דהיינו ביום ל"א בחמשה סלעים ואם פדאו קודם אינו פדוי מכאן ואילך עובר בעשה". אלא שהמהרש"ם כתב דאין זה אלא מיום ליום אבל המאחר מתחילת היום לסופו לא עבר בעשה, עי"ש.

אך באמת נראה דאין כוונת התניא רבתי דפדיון הבן הוי כמילה דהלא אף במילה אינו ביטול מצ"ע בכל יום אלא ביום השמיני בלבד, ומכאן ואילך יש להזדרז במילת הבן משום זריזין מקדימין, וכמ"ש באריכות במנחת אשר (בראשית סימן ט"ז אות ב'), וכל כוונת התניא רבתי דבכל יום ויום שעובר ללא שיפדה בנו מבטל הוא בפועל מצוותו וגדול עווננו, וכבר כתבתי במק"א (מנחת אשר בראשית סימן ג') כע"ז בביאור דברי הרמב"ם בהל' אישות (פט"ו ה"ב) שכתב דבכל יום ויום שעובר על האדם לאחור

פדיון הבן בשבת

עשרים שנה ולא נשא אשה מבטל מצות עשה, דאין כוונתו לביטול מצ"ע ממש אלא דמזלזל במצוה חשובה דפו"ר דמשהגיע לגיל עשרים עליו להשתדל בעוז לישא אשה ולקיים מצוות פו"ר, עי"ש, ודו"ק בזה.

ובאמת כך מפורש בתוס' (ב"ב ה' ע"ב ד"ה כי היכי) דכמו שאמרו לפעמים פורע אדם חובו תוך זמנו כי היכי דלא ליטרדן בהגיע זמן הפרעון, כך גם בפדיון הבן "דבכור נמי איכא טירדא דמצוה שצריך מיד ליתן דזריזין מקדימין".

וכ"ה ביראים (מצוה ק"מ [דפוס ישן שנ"ג]):

"וטוב לאחר מלהקדים שאם מאחר אינו מפסיד אלא שלא קיים מצוה מן המובחר שמצותו ביום ל', אבל הקדים בתוך ל' אין בנו פדויו".

הרי לן מכל המקורות הנ"ל דכשעברו עליו ל' יום כל שעתא זמניה אלא דזריזין מקדימין למצות.

ובאמת כך משמע מפשטיה דקרא, דבמילה כתיב (ויקרא י"ב ג') "וביום השמיני ימול בשר ערלתו", ובפדיון הבן כתיב (במדבר י"ח ט"ז) "ופדויו מבן חדש תפדה", הרי דבמילה יש מצ"ע למול ביום השמיני, אבל בפדיון הבן המצוה מבן חודש ואילך, וז"פ.

ג

ברכת המצוה לפני זמנה

הנה נסתפקתי מזה זמן אם אפשר לברך ברכת המצוה קודם שהגיע זמן חיובה וכגון לברך אשופר ואלולב קודם שיעלה השחר באופן שאין כאן הפסק ותהא הברכה עובר לעשייתן, או שמא אין ברכה אלא מזמן חיוב המצוה וקיומה. והנה לכאורה האי ספיקא תליא במה שדנתי במקום אחר אם ברכת המצוה היא כחלק ופרט ממעשה המצוה, או אינה אלא כמצוה בפני עצמה וכמילתא אחריתי, דאי נימא דכחלק ממעשה המצוה

פדיון הבן בשבת

היא אין לו לאדם לברך קודם זמן המצוה כשם שאין מעשה המצוה כלום לפני הזמן, אולם אי דין בפ"ע הוא אפשר דשרי לברך אף לפני הזמן.

והנה בשו"ע הרב (סימן תל"ב קונטרס אחרון סק"א) כתב לדון במי שבדק חמצו ושכח ולא בירך אם יוכל לברך בצפרא בשעת ביעור החמץ, ומסיק דהפסיד ברכתו ולא יברך עוד לפי שקיום מצות השבתת החמץ דבר תורה משיש שעות ולמעלה הוא, ומאחר דאנו מקדמינן ומבערינן משעה חמישית אין בידינו לברך דקודם זמן המצוה הוא (משא"כ כשמברך אור לארבעה עשר על בדיקתו אין ברכתו לבטלה דכן הוא תיקון חכמים לברך על הבדיקה). אך באמת אין ראייה מדבריו, דבודאי המברך על מצוה שמקיימה לפני זמנה היא ברכתו לבטלה כיון שאין כאן מצוה, ואף הכא ביעור החמץ קודם זמנו אין בו מצוה אלא תקנה ומשום כך לא יברך, וזה הנראה פשוט בכונתו עי"ש ודו"ק.

ובבכורי יעקב (סימן תרל"ט סקכ"ה) כתב גבי ברכת ישיבת סוכה, דהמברך קודם צאת הכוכבים דליל ט"ו ברכתו לבטלה ויסוד דבריו במג"א (ס"ק י"א) אלא דהמג"א כתב לגבי לכתחלה והבכורי יעקב כתב דאפילו בדיעבד לא יצא, אך אפשר דכונתם משום הפסק ולא בהכרח משום דלא מטא זמן חיובה, עי"ש וצ"ע.

אמנם בגליון מהרש"א (יו"ד סי' כ"ח ס"ט) כתב כן לגבי כיסוי הדם, דהמברך קודם שישחוט ברכתו לבטלה, דכל זמן שלא שחט לא נתחייב בכיסוי והרי"ז כמברך על המצה קודם צאה"כ דברכה לבטלה היא, דהאיך יאמר וצונו ועדיין לא נצטוה.

והנה נראה פשוט דיש לחלק בין כיסוי הדם דהוי כמחוסר מעשה ולכך ברכתו לבטלה, ובין לולב ומצה שבהם אינו מחוסר אלא זמן, ומאידך אפשר דברכת כיסוי הדם עדיפא מינייהו כיון דליכא חסרון בזמן החיוב, דכל שעה ושעה שישחוט מצווה הוא על כיסוי הדם משא"כ במצוות שקבוע להם זמן.

אך באמת לא הבנתי כלל את עיקר דבריו, ומסברא לא אדע למה לא יוכל לברך קודם זמן חיוב המצוה ומה חסרון יש בזה, הא כל שעה ושעה מצווה כל אדם מישראל על המצוות כולן אלא דזמן קיום המצוה בפועל חלוק בכל מצוה ומצוה לפי ענינה, ומה טעם לא יאמר וצונו על מצותו אשר ממשמש ובא שעת קיומה, הא לא גרע מאשה המברכת "אשר קדשנו במצותיו וציונו" אף שלא נתחייבה במצות עשה שהזמן גרמן

פדיון הבן בשבת

דהאי "וציונו" קאי אמצוה דגברא, ק"ו הכא יאמר וציונו כיון שמצווה הוא על מצוה זו ועוד רגע כמימריה חל זמן חיובה. ואי בדידי תליא נראה פשוט דהמברך לא הפסיד ברכתו, ואף דאכתי לא הגיע זמן המצוה אין בכך כלום, וצ"ע.

ולכאורה יש להוכיח כדרכנו מהא דסי' תקפ"ח ס"א דנחלקו המחבר והרמ"א בהתחיל לתקוע לפני עלות השחר וגמר שיעור תקיעה לאחריה אם יצא, ומ"מ לא אשכחן שהפסיד ברכתו והוי ברכה לבטלה, ומשמע דאין כאן ברכה לבטלה, ודו"ק.

ויש מן האחרונים דנקטו להדיא דאין פסול בעצם הברכה שנאמרה לפני זמן המצוה אלא מצד הפסק עיין בדרך פקודיך (מצוה ו') דאם התחיל לאכול מן הפסח לפני זמנו הוי ברכה לבטלה משום דהאכילה הפסולה הוי הפסק, ובפנים יפות (פרשת אחרי) כתב דהמברך על הכיסוי לפני השחיטה הוי ברכה לבטלה משום דהשחיטה הוי הפסק עי"ש ומלבד חסרון דהפסק לא עלה על דעתו דהוי ברכה לבטלה.

והנה כתב המג"א (סי' של"ט ס"ק ח') משמיה דהתרומת הדשן דבכור שחל יום פדיונו בשבת יפדהו לאחר השבת, וביאר בטעמו דאף דלכאורה אפשר שיתן המעות לכהן קודם השבת ויתנה שלא יחול הפדיון אלא בשבת מ"מ לא אריך למעבד הכי כיון שמפסיד ברכת המצוה וסעודת המצוה. ולכאורה למה לא יברך במעלי שבתא על מצות הפדיון שיחול תיכף בשבת, ש"מ דאין ברכת המצוה קודם זמן חיובה דהוא יום השלושים.

אך לקושטא דמילתא אין זה ראיה כלל, דאי תיסק אדעתין דמשום שלא מטא זימניה הוא דלא מצי מברך א"כ אמאי לא יתנה בעת נתינת המעות לכהן שלא יחול הפדיון אלא בשעה יעודה ומסוימת דווקא ולפני העת הנבחר יקום ויברך. וע"כ דפשיטא דלא אמרו לפדותו אחר השבת אלא משום דבשבת לא יוכל האב לברך על מצותו כלל לפי שאין מברכין על חלות המצוה וקיומה מאליה כי אם בעשיית מעשה המצוה לבד, ולפי שאין מעשה המצוה בשבת אלא בחול שוב אין מברכין עליה והפסיד ברכתו ומהאי טעמא פסקינן שיעשה הפדיון לאחר השבת.

אך באמת פירוש זה דוחק ומפשטות לשונו משמע דאכן אין לברך ברכה"מ לפני זמן המצוה, שהרי כתב "איך יאמר וציונו", ויש לעיין עוד מדברי התה"ד בסי' קנ"ד לגבי מי שקיבל על עצמו תענית ג' ימים במוצ"ש מתי יבדיל והלא אינו יכול לשתות יין

פדיון הבן בשבת

עד ליל ד' ואז כבר א"א להבדיל וכתב דיבדיל ביום ג' לפני צאה"כ וישתה לאחר צאה"כ הרי דברכת ההבדלה נאמרת בעוד אינו יכול לשתות, אך באמת אין זה דמיון כלל דכל ספיקן משום שאומר "וציוונו", ודו"ק כי קצרת.

ועוד יש לעיין בזה, דהא כתב המג"א (סי' י"ט ס"ק א') דהקובע מזוזה בפתח ביתו קודם שידור בו אינו מברך כיון דמזוזה חובת הדר היא, אולם משיכנס לדור בביתו יברך "אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה", והדברים מחודשים. ועיין בשו"ת הגרעק"א (או"ח סי' ט') דנקט בתחלה דהיוצא את ביתו לתקופה מסויימת משיישוב לבית יברך "אקב"ו לדור בבית שיש בו מזוזה". ושוב הוסיף וכתב דאחר כתבו ראה שהברכי יוסף חולק אמג"א וס"ל דלעולם לא יברך כי אם בשעת קביעת המזוזה בלבד. וכן קי"ל דלעולם אין מברכין אלא אמעשה מצוה גרידא, ואף השולח שלוחו לעשות מצוה יברך השליח ולא משלחו.

והנה למאי דס"ל להמגן אברהם דאין ברכת המצות על מעשה דוקא ויכול לברך בשעה שהמצוה מתקיימת, א"כ אף בפדיון הבן למה לא יברך האב בשבת עת אשר יחול הפדיון. וצריך לומר בדברי המג"א דס"ל דעצם הכניסה לבית שיש בו מזוזה ותחילת הדיור בו היא גופא מעשה המצוה דמזוזה, ולהכי ראוי לברך בשעה שנכנס לדור, ואף שרחוק לומר דעצם הדיור בבית שיש בו מזוזה חשיב כמעשה מצוה מ"מ לחומר הקושיא שבסתירת דברי המג"א אמרתי שפתי לא אכלא, ואכתי צ"ע טובא.

וכבר כתבתי לעיל דמפשטות לשון התה"ד (בשו"ת סימן רס"ט וגם בפסקים סי' רל"ג – ד') משמע דא"א לברך לפני הזמן משום שא"א לומר "וציוונו", אך מאידך כתב בשו"ת הראנ"ח (סימן צ"ט) דא"א לברך לפני ל' יום שמא ימות התינוק ונמצא ברכתו לבטלה ולמדנו מדבריו דלולי חשיש מיתה היה יכול לברך לפני הזמן, ונמצא דלכאורה נחלקו הראשונים בשאלה זו (וי"ל עוד מדברי הצ"ח ברכות י"א ע"ב ושו"ת האלף לך שלמה סימן ל"ג בענין ברכת התורה לפני עלות השחר, ודו"ק).

והנה ביסוד האי דינא דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן כתב הריטב"א (פסחים ז' ע"ב) "וז"ל "וכתב הרי"ט ז"ל וטעם זה שאמרו חכז"ל לברך על המצות עובר לעשייתן כדי שיתקדש תחלה בברכה ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות

פדיון הבן בשבת

השי"ת, ועוד כי הברכות מעבודת הנפש וראוי להקדים עבודת הנפש למעלה שהיא עבודת הגוף, עכ"ל.

ונראה לכאורה דשאלתנו תליא באלו הטעמים, דאי נימא דברכת המצוה עבודת הנפש היא, א"כ מסתברא דמעשה המצוה וברכתה ענינן אחד והוא השלימות בעבודת המצוה בנפש ובגוף, אולם אם טעם הקדמת הברכה כדי לגלות על עשיית המצוה היא נראה דב' ענינים הם ולא כחדא מחתינן להו. ועיין בירושלמי (ברכות ס"ו ע"א) דאיכא למ"ד דמברכין ברכת המצות בעת עשייתן, וגם בזה יש לדון דאם מצד עבודת הנפש אין קפידא דוקא להקדים הברכה אבל אם משום לגלות שעושה לש"ש לא יברך בשעת עשייתה אלא לפני מעשה המצוה, ודו"ק בזה.

והנה הצ"ח ברכות (י"א ע"ב ד"ה והיה אומר ר"ת) נסתפק לשיטת ר"ת דחיוב ברכת התורה ביומא תליא ולא בהפסק, אם בירך לפני עלות השחר אם יצא יד"ח או שמא צריך לחזור ולברך לאחר עה"ש וברכתו יצאה לבטלה, ובסו"ד כתב דאם היה נייעור כל הלילה ובירך לפני עה"ש ודאי הוי ברכה לבטלה. וכ"כ בשו"ת האלף לך שלמה (או"ח סי' ל"ג), עי"ש.

אך אין זה ענין כלל לני"ד, דברכת התורה מצוה בפנ"ע היא וכל נידון דידהו האם יוצא יד"ח ברכה זו לפני שנתחייב בה והאם הוי כמי שקיים מצוה בעודו אינו בר חיובא דלא יצא יד"ח וכששוב מגיע לכדי חיוב חייב לחזור ולקיימה כמבואר במס' ר"ה (כ"ח ע"א) במי שאכל מצה כשהיה שוטה וחזר ונתפקח שצריך לחזור ולאכול, או שמא שאני ברכת התורה דאף שאינו מחוייב לברך עד שיאיר השחר מ"מ אם בירך יצא, אך התורה שעליה הוא מברך מצותה יומם ולילה בכל עת ובכל שעה, ואין זה ענין לני"ד שמברך על המצווה שטרם הגיע זמנה. ודו"ק כי פשוט הוא.

ויש עוד לדון לכאורה מהמבואר לגבי ברכות קריאת שמע דצריך לברכם בזמן קר"ש, בין הברכות שלפניה ובין שלאחריה וכמבואר בהל' קר"ש (סי' נ"ח משנ"ב סק"א) ומקורו בדברי רש"י (ברכות י"א ע"ב).

אך גם מזה אין ראיה לני"ד דשאני ברכות קר"ש מברכות המצוה, ובברכות קר"ש מסתבר טפי לומר דהי כקר"ש עצמה משא"כ בברכת המצוה דדמיא טפי לברכות הנהנין והשבח, וז"פ.

פדיון הבן בשבת

ועוד הערוני חתני אהובי היקר והמופלא הרה"ג ר' בנימין ביינוש שליט"א מדברי התוס' בפסחים (ז' ע"ב) דבטבילת גירות מברכינן לאחר הטבילה דא"א לברך לפני הטבילה דאכתי גברא לא חזי, הרי דאין לברך על המצוה טרם נצטוה בה, ובצדק דחה דשאני גוי שאינו במצוות כלל ואינו יכול לומר "אשר קדשנו במצוותיו וצונו" מישראל שנצטוה בכל המצוות וגם במצוה זו בעוד זמן מה, וז"פ.

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

"הרמו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע ויפלו על פניהם. ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה ותן עליה אש מעל המזבח ושים קטרת והולך מהרה אל העדה וכפר עליהם כי יצא הקצף מלפני ה' החל הנגף. ויקח אהרן כאשר דבר משה וירץ אל תוך הקהל והנה החל הנגף בעם ויתן את הקטרת וכפר על העם. ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה" (י"ז י' – י"ג).

"וכפר עליהם – רז זה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע, שהקטרת עוצר המגפה כדאיתא במס' שבת (שבת פ"ט ע"א) (רש"י פסוק י"א).

הרי לן שסוד זה גילה מלאך המות למשה רבינו כשהיה במרום שקטורת יש בכוחה לעצור ולבטל את המגיפה.

וחידוש עצום כתב המבי"ט בספרו בית אלקים (שער התפילה פרק ט"ז) שבזמן שבית המקדש היה קיים אם היה מגיפה בעם, אפשר שהכהן היה נכנס להקטיר קטורת כדי לכפר על העם ולעצור את המגיפה מלבד קטורת שחרית וערבית, ואין זה ביאה ריקנית כיון שזה סגולת הקטורת לכפר על העם ולעצור את המגיפה.

ולא הקטרת קטורת בלבד, אלא אף לאחר חורבן בית המקדש, אמירת פרשת הקטורת מסוגלת לעצור את המגיפה, וכן איתא בזוהר הק' (מדרש הנעלם ח"א ק' ע"ב):

"ר' פנחס פתח קרא דכתיב (במדבר יז) והנה החל הנגף בעם וכתיב ויאמר משה אל אהרן קח את המחתה וגו' וכתיב ותעצר המגפה כתיב הכא מהר וכתיב התם מהרי שלש סאים מה להלן קרבן לאשתזבא אף כאן קרבן לאשתזבא, א"ר פנחס זמנא חדא הוינא אזלי בארחא וערעית ביה באליהו

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

אמינא ליה לימא לי מר מלה דמעלי לברייתא א"ל קיים גזר קב"ה ועאלו קמיה כל אלין מלאכיא דממנן לאדכרא חובי דבר נש די בעדנא דידכרון בני אנשא קרבניא דמני משה ושוי לביה ורעותי בהו דכלהו ידכרון ל"י לטב, ועוד בעדנא דיערע מותנא בבני אנשא קיימא אתגזר וכרוזא אעבר על כל חילא דשמיא דאי ייעלון בנוהי בארעא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות וימרון ברעות נפשא ולבא עניינא דקטורת בוסמין דהוו להו לישראל דיתבטל מותנא מנייהו".

וכן הוא בפרשתנו בתרגום יונתן (י"ז י"ג):

"וקם ליה אהרן בצלוי במצע ועבד מחיצותא במחתייתא ביני מתיא וביני חייא ואתכליאת מותנא".

וסגולה זו כתב הגרעק"א (אגרות רעק"א ע"א) לנהוג בשעת מגפת החולירע בשנת תקצ"א.

ובספר שערים (דף כ"ב) יש מכתב מבעל התניא שבו כבד בשעת זעם ומגפה יש ללמוד את פרשת הקטורת בבתי כנסיות, ע"ש.

המגפה עדיין משתוללת בינינו, ולא די בהשתדלות טבעית למנוע התפשטות המגיפה, אומנות אבותינו להרבות בתורה, בתשובה, תפילה וצדקה, וגם סגולה נפלאה של אמירת פרשת הקטורת בכל יום ויום.

ובספר כרם שלמה (שנה ו' קו' ה') יש דרשה של החתם סופר (ז' אדר) ובו כתב "דבר פלא" בשם רבו בעל ההפלאה שגמטריא קטרת עם כף, דהיינו כף הקטרת, דהכוונה לאות כף שהיא עשרים, עולה כמנין קרע שטן דהיינו תש"ט, כי זה כוחה של קטרת לשבור את כוחו של השטן ולבטל משחית ומגיפה.

תיכון תפילתי קטורת לפניך

הנה אמרו חז"ל (תנחומא תצוה פרשה ט"ו) שאין בכל הקרבנות חביב כמו הקטורת "תדע לך, שנעשה המשכן וכל כליו ושחט את הקרבנות והקריב וערך על המזבח וסדר השלחן ואת המנורה ואת הכל, ולא ירדה שכינה עד שהקריבו את הקטורת".

ולא נתפרש בדבריהם במה הקטורת חביבה ומה סוד ענינה.

והנה בזוה"ק (ח"ג רכ"ד ע"א) איתא:

"ולית דבטיל מותנא בעלמא כקטורת, דאיהו קשורא
דדינא ברחמי עם ריח ניחוח באף".

ולמדנו מדבריו את סוד הקטורת שהיא מקשרת דין ברחמים, ולסוד זה רמז הרמב"ן בפרשתנו (ל' א') "וזהו רז שנמסר למשה רבינו שהקטורת עוצרת המגיפה כי הקטרת במדת הדין שנאמר "ישימו קטורה באפיק" מן וחרה אפי".

וראה נא מה שכתוב בשם האריה"ק בליקוטי תורה פרשת ברכה (דברים ל"ג י'):

"ישימו קטורה באפיק ר"ת יב"ק שהוא יחוד הוי' ואלקים
(יבק בגימטריא הויה ואלקים) וכו' וזה סוד הקטורת למתק כל
הדינין".

וכבר ביארנו בכמה מקומות שהרחמים הגדולים והעצומים הם הנובעים ממדת הדין וכמבואר בסידור הגר"א (אשרי ובא לציון) שזה סוד "בגבורות ישע ימינו" (ימין זה רחמים כמו שאמרו לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת) ולפיכך תיקנו אנשי כנסת הגדולה לומר "מכלכל חיים בחסד" בברכת הגבורות.

וזה כוח הקטורת שעל ידה נובעים הרחמים מהגבורות, ולפי"ז יובנו

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

דברי הזוה"ק (ח"א ר"ל א):

"ובשעת דמנחה דדינא שריא ביה בעלמא, אתכוין דוד
בההוא צלותא דכתיב (תהלים קמ"א ב') תכון תפלתי קטורת
לפניך משאת כפי מנחת ערב".

דבכח הקטורת מתמתקים כל הדינים כנ"ל.

והנה אמרו חז"ל (שבת פ"ט ע"א):

"דכשהיה משה במרום לקבל תורה "כל אחד ואחד
(ממלאכי עליון) נעשה לו אוהב ומסר לו דבר וכו' ואף מלאך
המות מסר לו דבר שנאמר ויתן את הקטורת ויכפר על העם
(במדבר י"ז י"ב) אי לאו דאמר ליה מנא ידע".

ויש לתמוה ומנין שמלאך המות הוא זה שגילה סוד זה למשה רבינו,
ואולי השיגה ברוח נבואה, או שמא אחד המלאכים גילה את אזנו, ואולי
הקב"ה בעצמו. גם רז זה מגלה לנו האר"י בליקוטי תורה בפרשתנו "וקשה
מנ"ל דמלאך המות מסר לו הקטורת, דלמא הקב"ה או שאר מלאכי
השרת, אך בהיות י"א סממני הקטורת חיות של מלאך המוות, אי אפשר
שיתן לו כי אם מרצונו, ולכן אי לאו דאמר לו מרצונו מי הוי ידע, כי הוא
יתברך אינו רוצה ליתן החיות שבתוך אחרים כי אם מרצונו".

סוד הדברים דכך גזרה חכמתו ית"ש, שאין הקב"ה מקפח חיותו של
נברא שהאציל לו חיות וקיום וכיון שהקטורת שוברת לגמרי כוח חיותו
של מלאך המות, הס"מ, לא יגלה אותו הקב"ה אלא מרצונו, ומלאך המות
בעצמו הוא זה שנתן למשה את הקטורת וסוד ענינה.

וביום הקדוש והנורא קץ מחילה וסליחה וכפרה לכל ישראל נכנס הכהן
הגדול מאחיו לפני ולפנים עם הקטורת כדי לכפר על עמו ישראל, והנה
שנינו בברכות ז' ע"ב "תניא, אמר רבי ישמעאל בן אלישע פעם אחת
נכנסתי, להקטיר קטורת לפני ולפנים, וראיתי אכתריאל י-ה' צבאות

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

שהוא יושב על כסא רם ונשא, ואמר לי, ישמעאל בני, ברכני, אמרתי לו, יהי רצון מלפניך, שיכבשו רחמיך את כעסך, ויגולו רחמיך על מדותיך, ותתנהג עם בניך במדת הרחמים, ותכנס להם לפני ולפנים משורת הדין, ונענע לי בראשו" וכתב ר' יעקב עמדין בהגהותיו שם שמדובר בקטורת של יום כיפור, שזו פעם אחת בשנה. ור' ישמעאל היה כהן גדול, והוא היה מעשרה הרוגי מלכות. וביאר רבנו בן איש חי בבן יהודע שבקטורת זו שהיה עושה, היה מקשר עולמות ומייחד יחודים, ובזה עלה מן העשיה אל היצירה, והוא ראוי לכך... ונמצא שהיה עומד ביצירה, להקטיר קטורת לפני ולפנים, שהם הבריאה והאצילות כי הבריאה נקראת "לפני" לגבי היצירה, והאצילות היא "לפנים" יותר, לפיכך כתב לפני ולפנים.

הרי לן מעלת הקטורת שהיא מקשרת בין דין לרחמים, בין עולם לעולם, עד שהיא נכנסת לפני ולפנים לכפר על עמו ישראל ולעורר עליהם רחמי שמים.

ב

ולאחר שחרב הבית בעונותינו שרבו, מכפרת אמירת פרשת הקטורת כאילו הקטירו קטורת ע"ג המזבח הזהב. וראה מה שכתב בספר אגרא דפרקא אות ל"ו "אם אומר פטום הקטורת בכונה אחר תהלה לדוד מתיש כח הס"מ ומסיר כל חיותו ואפילו נמסר גזר דין בידו עליו או על אחד מבני ביתו להמיתו מתבטל הגזר דין בכח פיטום הקטורת". ובכף החיים להגר"ח פלאג"י (סי' י"ז אות י"ח) כתב סגולה נפלאה לכתוב פרשת הקטורת ע"ג קלף בכתב אשורית ולומר מתוכן, ובספר בן איש חי (שנה ראשונה מקץ אות ח') הוסיף סגולה למנות את הסממנים באצבעותיו כנגד מעשה הכהן בהקטרתו, וכן ייחשב בידו כאילו הקטיר קטורת, עיי"ש.

"פתח רבי שמעון ואמר יש להתבונן בפסוק זה משום ששני מזבחות היו, מזבח העולה ומזבח קטורת הסמים, זה בחוץ וזה בפנים. מזבח זה של קטורת, שהוא פנימי למה נקרא מזבח?

ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

הלא אין זובחים עליו זבחים? ומזבח נקרא על שם זבחים – אלא, משום שהמזבח מבטל וכופת כמה צדדים רעים. ומשום שצד הרע כפות, אינו יכול לשלוט ולהיות קטגור, ועל כן נקרא מזבח [שכביכול עוקד וזובח את הסטרא אחרא]. כאשר צד הרע היה רואה את עשן הקטורת העולה, היה נכנע ובורח, ואינו יכול להתקרב כלל למשכן. ואין משתתפים בשמחה עלאית זו, אלא הקדוש ברוך הוא לבדו, ומתוך שחביבה כל כך לפניו, אין המזבח עומד אלא בפנים, שהוא המזבח שהברכות מצויות בו, ועל כן היה סמוי מן העין.

נאמר באהרן: ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה – שכפת את מלאך המות שלא יוכל לשלוט כלל ולעשות דין. סימן זה מסור בידנו, שבכל מקום שאומרים בכונה וברצון הלב את מעשה הקטרת, אין המיתה שולטת במקום ההוא ולא ינזק, ולא יוכלו שאר עמים לשלוט במקום ההוא.

בוא וראה מה נאמר 'מזבח מקטר קטורת' כיון שכתוב מזבח למה נקרא מקטר קטורת? אלא לפי שנטלו ממקום זה כח לקשור [ולאסור את סטרא אחרא], כמו שעשה אהרן, ועוד, שהמזבח מיועד להתקשרות [עם השכינה], ליחודה בקדושה באותה קטורת. ולכך נקרא מקטר קטרת כתרגומו לאקטרא קטרת שאסור להקטיר קטרת במקום אחר, חוץ ממחתה של יום הכפורים.

בוא וראה כל מי שהדין רודף אחריו, צריך לקטורת זו ולשוב בתשובה לפני קונו, ואז מסייעת הקטורת לסלק את הדינים ממנו אם האדם קובע להזכיר [מעשה] הקטרת פעמים ביום, בבקר ובערב שנאמר 'קטרת סמים בבקר בבקר' ונאמר 'בין הערבים יקטירנה' וזה הוא קיומו של העולם תמיד [אף כשאין בית המקדש קיים] שנאמר קטרת תמיד לפני ה'

ויעמד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה

לדורתכם' וזה קיום העולם למטה וקיום העולם למעלה במקום שאין מזכירים בכל יום מעשה הקטרת הדינים שלמעלה שורים בו, ומיתות רבות מצויות בו, ועמים אחרים שולטים עליו לפי שנאמר קטרת תמיד לפני ה' תמיד היא עומדת לפני ה' יותר מכל העבודות האחרות חביב הוא מעשה הקטרת שהוא יקר וחביב לפני הקדוש ברוך הוא יותר מכל עבודות ומעשים שבעולם, ואף על פי שהתפלה היא המעולה שבכל המצוות מעשה הקטרת הוא יקר וחביב לפני הקדוש ברוך הוא בוא וראה מה בין תפלה למעשה הקטרת? תפלה תקנוה במקום הקרבנות שהיו ישראל מקריבים וכל הקרבנות שהקריבו ישראל אינם חשובים כקטרת ועוד מה בין זה לזה אלא שהתפלה היא תקון לתקן מה שצריך. קטרת פועלת יותר שהיא מתקנת וקושרת קשרים [ומיחדת יחודים] ומאירה בהם יותר מן הכל וכיצד היא פועלת כל זאת? שהיא מעבירה את הזהמא ומטהרת את המשכן [ועל ידי כך] מאיר ונתקן ומתקשר יחדיו ולכן יש להקדים את מעשה הקטרת לתפלה בכל יום ויום כאותו קרבן חביב שהקדוש ברוך הוא רוצה בו".

כה הם דברי הזוה"ק שבכח הקטורת מתבטלת כל חיות הס"מ והוא נעקד ונשחט ע"ג המזבח.

יה"ר מלפניך שיכבשו רחמיק את כעסך ויגולו רחמיק על מדותיך ותתנהג עם בניך במדת הרחמים ותכנס עמהם לפנים משורת הדין

[מנחת אשר שיחות על התורה פר' תצוה]

נר זיכרון

לעילוי נשמת

הרה"ח משה בן
מוה"ר יוסף דוד ז"ל
נלב"ע כ"ז סיון תשמ"ז

מרת מלכה מחלה בת
הר"ר מרדכי זיסקינד ז"ל
נלב"ע ג' אייר תשס"ו

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידנו עוז
הר"ר דוד הגר הי"ו
לום אנג'לס

